

„Poeți după gratii”

Ion Popescu-Brădiceni

1. Gândul și memoria”

Prin bunăvoința familiei CRISTI ȘI CLEOPATRA PINTEA, care mi-a înțeles multiplele preocupări și a avut răbdare cu mine, am tot citit dintr-o masivă și monumentală antologie de poezie editată de Mănăstirea Petru Vodă, în 2010. Antologia cuprinde grupaje aparținătoare „poeților de după gratii”, poezilor din închisorile comuniste. Pentru aceștia poezia a însemnat rugăciune, hrană sufletească, scară către cer, întărire și izvor de trăire în mijlocul unui regim inuman. Valoarea ei – se scrie în prefață – constă în „aceea de mărturisire a suferințelor și condițiilor de detenție și mai ales a modului cum s-au reflectat acestea asupra sufletelor, asupra stării interioare a celor întemnițați”. Interiorizarea le-a determinat refacerea legăturii cu Dumnezeu, i-a îmbogățit sufletește. Poezia lor e plină de simțiri curate și gânduri înalte și ni-i recomandă ca pe niște aleși ai neamului, însărcinați cu sacra misiune de a-i reprezenta pe cei încă adevărați în acea epocă de prigonire și asasinat politic. Poezia lor – și poezia autentică în genere – a fost excomunicată. Pentru că se scria doar în minte, în memorie, hârtia și creionul fiind interzise, s-a cerut ca și acestea (mintea, memoria) să le fie mancurtizate, șterse, abrutizate. O depoziție, în acest sens, a lui Zahu Pană, mi-a înghețat ființa, căci teroarea comunistă părea (a fost) diabolică și pentru un petec de hârtie de mărimea unei foițe de țigară erai maltratat și ținut, zile înregi, dezbrăcat în celula neagră, fără pat și fără rație de mâncare. Pentru recitarea unor poezii în închisori, s-au dat condamnări între 10 și 25 de ani, pentru difuzarea lor s-a dat muncă silnică pe viață, iar pentru trecerea lor în lumea liberă s-au inventat comploturi unde s-au dat sentințe de condamnare la moarte.

Zahu Pană a trecut prin închisorile de la Jilava, Ocnele Mari, Aiud și Canal, executând 13 ani de închisoare ca deținut politic. În 1976 a emigrat în S.U.A., unde a publicat volumul de versuri din pușcărie „Cu acul pe săpun”. În poezia „Autoeliberare”, dedică studentului Miron Chiraleu, care s-a spânzurat cu șase săptămâni înainte de expirarea pedepsei, denunță tot cortegiul de nedreptăți comise de politrucii gradați care „vindeau libertatea pe prețul trădării, tiranic și crud”. Poemul e de-o frumusețe unică, tragică, existențială. Sinuciderea bietului tânăr e o cascadă de imagini cutramurătoare, de un lirism pur: „Regeasca plecare prin curtea-nchisorii, / cu jerbe de lacrimi pe unde trecea, / iar targa ducea voievod din istorii / și robi gardienii purtându-l în ea” (Autoeliberare, pag.562)

Trebuie reamintit că poezia concentraționară ca dimensiune comunicațională și ca valoare litarară, este un fenomen românesc, recunoscut ca unic în lume, căci s-a afirmat ca armă de rezistență a deținutului, una spirituală firește, căci, cei închiși erau, fizic, dezarmați și oricând posibili schingiurii comuniste.

Condamnaților politic – cităm din „memorialul durerii” datorat lui Mihai Rădulescu – li se interzicea dreptul la lectură, iar *conversația, comunicarea interumană*, se purta șoptit și cu risc. O asemenea poezie o percep eu, umilul

cercetător și universitar, eu orgoliosul scriitor și savant, ca pe o sublimare a Golgotei acestui neam românesc, blestemat să cadă mereu sub șenilele masacratoare, sacrilegice, ale unor dictatori ori ale unor pătri de politicieni ticăloșiți, vânduți, nesimțiți, incompetenți etc.

„În umbra celei – relatează un alt martir, Viorel Gheorghită- sub bolta fără lumină a minelor de plumb, alături de libărci și trupuri schiloade, neînsuflețite uneori, împreună cu rugăciunea, poezia a fost un asemenea cuvânt, nu mântuit, prin rostire ci mântuitor, cât hartic”. În temnițele din România comunistă, poezia a fost realmente metamorfozată în pâine și vin, în trup și sânge sacru. Și cât de bine și frumos ar fi fost ca această convertire să fi rămas un bine câtigat! Dar nu s-a întâmplat așa!? Literatura proletcultistă – pe care o comentează și Eugen Negrici și Alex. Ștefănescu, și Vasile Spiridon s-a vădit a fi catastrofică estetic, stilistic, critic.

Aspazia Oțel Petrescu, deținută politic și beneficiară din plin a poeziilor de după gratii, pune semn egal între rugăciune și poezie. Poezia era calea de a se ajunge la *sentimentul de comuniune* (s.m.I.P.B.), de solidaritate în luptă și în suferință. Poeții închisorilor – o citez pe A.O.P. – „au fost apostolii care au făurit un climat de frățietate, de trăiri comune, de plâns împreună, de suferit și de răbdare împreună, de visat și de sperat împreună, de rețut amintiri împreună”.

Versurile poezilor întemnițați i-au ajutat pe „prizonieri” să descopere calitatea harică, mistică, duhovnicească a suferinței sublime, i-au salvat de la „programul” de imbecilizare și i-au condus prin trăiri speciale la transfigurarea acestei suferințe atroce, i-au învățat să accepte suferința ca pe un dar divin, însuflețindu-le un sens transcedental, al existenței lor înlocuindu-le clipele de revoltă cu o trăire în duh, cu semnificația sublimului înalt, transformat.

Dar cum se comunica o asemenea poezie cutremurătoare? Instrumentele cu care a fost concepută au fost doar gândul și memoria. Citez iarăși edificator din textul doamnei A.O.P. intitulat „Cuvântul unei deținute politic”, care conchide asfixiant: „Astfel, prin memoria unora și altora, s-au păstrat mărturiile despre ce a însemnat teroarea comunistă, deslănuțită fără încetare, hăul temnițelor, gheena în care a ars fără încetare suferința”.

2. Sângele temniței

Poezia lui Radu Gyr (1905 - 1973) este produsul poverii durerilor sfinte. Strivit de cătușe la glezne, străpuns de cuțitul trădării, în cântec cu toți laolaltă, cunoaște „frumusețea înaltă”, iar „dorul irumpe, cum inima saltă / gonind după harfele vieții”. Orfismul din atitudinea poetului transpare, oferind lectorului „învierea din moarte”. Închinând un imn morților, Radu Gyr, ghidat de dimensiunea superficială, fenomenologică a existenței de un șuvoi subpământean curgând sub glie celebrează „ascunse-n lut, ca o comoară, / morminte vechi, morminte noi”. Martirii închisorilor comuniste s-au transformat în sfinți purtând „pe frunți cununi”.

Cruciada luptei anticomuniste anticipează, transmodern, „Ierusalimul altor aurori”. De printre litanii, se ițește, specifică, o tranestetică de proveniență sacrificială. Creația – una transpoetică – pare contribuția unui Don Quihote care

poticnit „ sub platoșe schiloade / în vechi armuri, cârpite strâmb cu sfori”, „ cu trupul supt de răni ce se usucă”, nu pregetă în a aduce „vreo țandără de chivără din cer” ca drept țință spre Meca: „”Cetatea utopică a izbăvirii”. Un „Cântec de leagăn” „l-au zvârlit în temniță dușmanii”, dar ultimul vers al acestuia reclamă răzbunarea, însă pentru mine, cronicar întârziat, reabilitarea unui lirician de-o rară muzicalitate și imagineri, stăpân al unei prozodii rafinate: „ Apele, facă-te / apă ca ele, / lacrimi din lacăte / plâns din zăbrele /”. (Blestemul Aiudului). Acești „eroi” au așternut „trepte altor noi destine, / o seară de argint peste dezastre, / s-o urce pașii lumii care vine/” . „Din orice răstignire mai adâncă / au pus armuri pe piepturi viitoare /și-o spadă grea în mâini ce nu sunt încă”. „Din mărăcini, din lacrimi și din cuie / vor crește mângâierile fraterne / pe care, mâine, alții le-or așterne / pe frunțile ce-n urma noastră suie” (Ofrande).

Fantomatică, foamea îi bântuie... famelică și bestislă, ea însă-și slăbănoagă „nălucă de oase și piele” încât pușcăriașul se roagă transfigurat, delirând: „de ce nu se face-așa o lumină,/ să văd că-n pragul celulei răsare / Maica Domnului c-o strachină mare / cu lapte și azimă plină”. Chipul Maicii Domnului, aureolat, se izbește de realitatea oamenilor înlănțuiți, ca Prometeu pe un munte „ priponit de granituri”: „ în plumbul topit al amiezii”, „ vulturii de foc să rupă așchii” din trupul său a cărui perspectivă e un „cimitir de deținuți” în care așteaptă la rând, sicrie sărace cu număr de smoală scrise pe capace”. „Reportajul pare descins din Dante și Camus: „Cimitir fără iarbă – doar humă - / ocolit ca o molimă neagră de ciumă”. Până și crucile, strâmbe și șchioape au fost puse în fiare pentru încercare de evadare. „ Cât îi seară și umbră, / frunzele toamnei tot umblă, / tremură-n cer, cad pe morminte, / scrise cu sânge fierbinte ./ ca niște flori roșii, amare. / matricole de-n carcerare // Cât îi noaptea înaltă,/ cimitirul cu haine tresaltă. / Cât îi lună pe coame,/ Crucilor parcă li-e foame:/ din gropi, din nămol, osîndiții, / uscații, flămânzii, lihnii, / cu brațele-ntinse spre lună / îi cer pâinea caldă și bună” (Cimitir de deținuți).

Radu Gyr e un poet moral, un Kantian, un „apocaliptic, nostalgiciind arcadicul”. Încercând misionarismul, e un vaticinar, intuindu-și șansa postumă, îl reîncarnează pe aendul de la Troia, din homeriadele moștenite de el în Ulise „rămas sub zidurile Troii”, sângerând încă-n luptă cu ciclopul/ dată când pe mări de oseminte. Poema „Întoarcerea lui Ulise” e o capodoperă, baladească, anunțându-i pe Ștefan Augustin Doinaș, pe Radu Stanca, pe Nichita Stănescu și Cezar Ivănescu Citez spre irefutabilă argumentație: „Îmi povestiți de temple cu pilaștri, / despre noi zei ce-n lipsa mea crescură-/ eu vă băsmesc de morții mei albaștri,/ rămași sub Troia sau prin mări de zgură,/ și moarte un cuvânt aveam pe gură/.../ Uleiuri cu miros adânc de floare/ sângele Troii de pe hoit nu-mi spală, /că dincolo de orice scăldătoare/ port morții scumpi pe mine, tencuială, ”. Ba, se pare, pe alocuri, emergent, ni se reliefează și stilul unui Emil Botta „Ci eu sunt tot o rană nevăzută,/ și răni mi-s ochii, crâncenii și goii.../ Femeia mea sau morții mă sărută,/ Veniți în pat de sub cenușa Troiii”. Prn urmare poemul traversează stări oarecum izomorfe, deși, tragic/ sublim diferite: spumă ontică – fruct de otrăvă – boemă –spin –aur din soare – stropi de foc – încântare – sânge – horă –lacrimi – zâmbet – blestem –

osândă – vis –moarte. Prin urmare – reiau ideea –poemul acesta autosacrificial e cenușă fierbinte a patriotismului autentic, jertfelnic, înviere, iluminare, mântuire, curățire de zgură, transsubstanțiere, izvor, cină și zidire/ patrafir și cuminecătură, agonie, drum către zări de miere, pernă pentru tâmpla fumegândă, rugă Țării pentru biruință, mistrie-n aur ferecată. „daltă de foc înfiptă în credință”, mormânt, torță și spadă, duh miruitor, mireasmă de grădină, medalie, „lumina sfintelor vedenii” care „să despice/pângăritoarea nimicnicie” (Mormântul Căpitanului).

Închei această a doua parte a notelor mele de lectură pe marginea antologiei „Poeți după gratii” propunând spre recitare, din lirica de revoltă a lui Radu Gyr, un text extraordinar „Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!”, în oglinda căruia actualitatea României anului 2014, reflectându-se, ar trebui să cadă în angoasă, în frică, în reculegere, în reorientare a politicii sale „întemnițate” în egoism, în autodevorantă lăcomie, în „mârâiala” pentru „osul de ros”, în epuizantă luptă, interpartidică, pentru puterea ce va fi utilizată cu mârșăvie antinațională.